

Margot de Wit

Ds. Piersoncollege, 's-Hertogenbosch

Contact: margotdewit@ziggo.nl

Lezen doe je met elkaar: het groepsmondeling

In de jaren 1990 betoogde een van mijn docenten literatuurwetenschap, Van Peer, dat de ethische functie van literatuur ervoor zorgt dat we betere mensen kunnen worden. Literatuuronderwijs is in zijn optiek vooral 'emotieonderwijs' en daarom zo van belang voor adolescenten. Immers, in deze leeftijdperiode worden jongeren met zingevingproblematiek geconfronteerd. Literatuur kan hen helpen om, naast de ander, ook zichzelf te leren kennen (Van Peer 1995).

Nog steeds is de ethische functie van lezen populair: hedendaagse literatuurwetenschappers, zoals Koopman & Hakemulder (2015), pleiten ervoor om het onderzoek naar de relatie tussen literatuur en morele educatie hoog op de *researchagenda* te zetten. Enkele oudere studies hebben inderdaad laten zien dat lezen positieve effecten heeft. Het bleek dat zowel volwassenen als kinderen die met literatuur werden gecon-

fronteerd zich daarna veel beter konden verplaatsen in de leefwereld van anderen (Bal & Veltkamp 2013). Artsen-in-opleiding (aio's) kunnen tegenwoordig kiezen voor het vak Literatuur, waar inzichten gedeeld worden die je vindt in boeken. Dit alles is erop gericht om het inlevingsvermogen van deze aio's te vergroten, zodat zij later nog betere artsen worden (Oderwald 2016).

Genoeg redenen dus om onze leerlingen volop onder te dompelen in de wereld van de literatuur. Hoewel dat beslist geen sinecure is, want wordt de leescultuur niet volop bedreigd door de beeldcultuur? Kijken leerlingen niet veel liever naar films en series dan dat ze een literaire roman lezen? Zouden we om die reden niet veel meer gebruik moeten maken van datgene wat de concurrent zo aantrekkelijk maakt en daar onze didactiek mee verrijken?

Huff betoogt in "Een boek is even leuk als een serie" (2016) dat lezen bij uitstek een sociale onderneming is, waarbij het erom gaat wie de anderen zijn en hoe de lezer zich tot hen verhoudt. Jongeren houden meer van series dan van boeken, omdat series een gedeelde, gelijktijdige beleving opleveren via bijvoorbeeld *WhatsApp*. Laat leerlingen niet alleen uitgebreide analyses maken van de boeken die ze hebben gelezen, maar laat ze hun lees(-r)ervaring met elkaar delen, is dan ook advies van Huff.

Dat praten over boeken ook in het primair onderwijs een waardevolle toevoeging aan het curriculum kan zijn, blijkt uit de onlangs verschenen dissertatie van Cornelissen (2016). Ze doet daarin verslag van haar onderzoek naar het effect van boekgesprekken op de ontwikkeling van literaire competentie bij kinderen uit groep 7 en 8. Uit haar onderzoek blijkt dat leerlingen door boekgesprekken meer verdiepingsvragen gaan stellen en dat hun literaire competentie duidelijk toeneemt (Cornelissen 2016).

Maar ook de wat oudere jeugd laat zien dat het nieuwe lezen veel socialer is dan lezen ooit was. De nieuwste trend onder de jeugd schijnt *bingereading* te zijn (Fortuin 2016). Bepaalde boeken zijn weer helemaal in en worden verslonden door jonge vrouwen tussen 15 en 35 jaar. Ze praten er volop over op *Facebook*, of ze *appen* met een vriendin terwijl ze aan het lezen zijn. Lezen is meepraten.

Veel van deze sociale aspecten komen aan bod in onze eigen lespraktijk op het Ds. Piersoncollege in 's Hertogenbosch. Onze sectie heeft jarenlang ervaring met leeskringgesprekken, op vmbo, havo en vwo.

Onze leeskringen maken deel uit van projecten waarin ook andere vaardigheden naar voren komen, als een soort van kruisbestuiving. Bijvoorbeeld het project 'Beleef en Oordeel': in kleine groepjes wordt eerst een roman gelezen waarin een bepaald maatschappijkritisch thema naar voren komt en vervolgens wordt daarover met elkaar gesproken ('het Beleef-aspect'). Daarna komen vaardigheden als 'onderzoeken', 'schrijven' en 'discussiëren' over datzelfde onderwerp aan bod ('het Oordeel-aspect'). Doel

van dit alles is dat, door een beroep te doen op empathie, de kans groter is dat leerlingen daarna genuanceerder spreken en schrijven in hun eindtoetsen.

Leerlingen en docenten zijn over het algemeen enthousiast over de didactiek van leeskringen. Het was een kleine stap om een dergelijke aanpak ook te gebruiken in de plaats van het gebruikelijke mondelinge tentamen over de leeslijst, in de bekende dialoogvorm ‘docent-leerling’. Niet alleen het kostbare tijdsaspect was een belangrijke overweging daarbij, maar vooral de onvrede over het rendement was zwaarwegend: draagt een dergelijk mondeling nu werkelijk bij tot leesbevordering?

Onderwijscolumnist Rene Kneyber liet in *Trouw* (2016) zien dat je je dat inderdaad kunt afvragen: “Op het vmbo moeten leerlingen bij ons zes boeken lezen. Een collega Nederlands beweerde stellig dat ze de leerlingen er zo uit kon pikken die een boek niet hadden gelezen. Uit mijn mentorklas had ze er eentje gesnapt en een twee gegeven. Ik vroeg het na: de hele klas bleek geen enkel boek te hebben gelezen. Verder was niemand betrappt. Nu ja, dat is vast ook zo’n 21ste-eeuwse vaardigheid”.

Als je het nieuwe model van 21ste-eeuwse vaardigheden op Kennisnet bestudeert, kun je je inderdaad afvragen of het mondeling in dialoogvorm nog wel van deze tijd is. Dat model bestaat uit 11 competenties die leerlingen nodig hebben om te functioneren in de maatschappij van de toekomst. Sociale en culturele vaardigheden horen daar bij, maar vooral ‘samenwerken’. Volgens Kennisnet is ‘samenwerken’ het voornaamste onderdeel om tot een gewenst resultaat te kunnen komen. Belangrijke kwaliteiten daarbij zijn:

- je moet veel kunnen delen en vertellen over waar je mee bezig bent;
- je moet vragen durven stellen;
- je moet je kwetsbaar kunnen opstellen;
- je moet openstaan voor kritiek;
- je moet nieuwsgierig en eerlijk zijn.

In een afsluitend groepsmondeling over het leesdossier komen dergelijke vaardigheden volop aan bod: leerlingen bereiden samen gesprekspunten voor, stellen vragen aan elkaar, horen over elkaars beleving bij bepaalde boeken en over hun leesontwikkeling in de loop der jaren. Daarbij zijn ‘eerlijkheid’, ‘kwetsbaarheid’ en ‘nieuwsgierigheid’ essentieel om de diepgang van een gesprek te garanderen. Leesbevordering en sociale controle gaan daarbij hand in hand. Want je dupeert niet alleen jezelf als je een boek niet gelezen hebt, maar ook de groep, omdat zo iets een zichtbaar negatieve impact heeft op de kwaliteit van het gesprek.

Met name niet zo gemotiveerde leesjongens hebben in zo’n groepsvorm de gelegenheid om nieuwe inzichten te horen, veel meer dan in de oude situatie, waarin overwegend gecontroleerd werd of alles inderdaad gelezen was. Ook horen ze over leesplezier van

klasgenoten van wie ze dat niet hadden verwacht of tegen wie ze opkijken. Dat blijkt heel stimulerend te werken, laat onze praktijk zien. En het levert een enorme leesbevorderingswinst op die in de oude situatie ondenkbaar was.

De rol van de docent is daarbij ook veranderd. In plaats van controleur is de docent nu veeleer een socratische vroedvrouw of -man die, zo nodig, door sturende vragen en *coaching* ervoor zorgt dat bepaalde inzichten het levenslicht kunnen aanschouwen.

Uiteraard komen verhaal-analytische vragen ook aan de orde, want theorie en kennis blijven van belang. De doelen dat leerlingen hun literaire begrippen kennen en kunnen toepassen, maar ook dat gelezen werken geplaatst kunnen worden in een historisch perspectief (oftewel in de bestudeerde tijdperk) staan nog steeds centraal. Ook bepaalde leesbezinningsvragen komen aan bod, zoals de leesattitude vroeger en nu, het praten over lezerstypen, enz. Tijdens de HSN-bijeenkomst komt de werkwijze uitgebreid aan bod, evenals de wijze van beoordelen.

Voor alle partijen is het inspirerend om te merken dat leerlingen na afloop van hun groepsmondeling vaak nog druk napratend met elkaar het lokaal verlaten. Een heel verschil met vroeger: de kans dat deze leerlingen blijven lezen na hun examen is wellicht vele malen groter. En wie weet draagt deze opzet ook bij aan een groter welbevinden van het vak Nederlands.

Referenties

- Bal, P.M. & M. Veltkamp (2013). "How Does Fiction Reading Influence Empathy? An Experimental Investigation on the Role of Emotional Transportation". In: *Plos One*, 8 (1), z.p.
- Cornelissen, G. (2016). *Maar als je erover nadenkt...* Amsterdam: Stichting Lezen.
- De Wit, M. (2006). "De kracht van de leeskring". In: *Levende Talen Magazine*, 93 (4), p. 5-7.
- Fortuin, A. (2016). "Het nieuwe lezen: binge-coloring is nu ook fokking hot". In: *NRC* (17 juni).
- Huff, Ph. (2016). "Een boek is even leuk als een serie". In: *NRC* (20 januari).
- Kneppers, O. (2016). "Samenwerken". Online raadpleegbaar op: <https://www.kenninet.nl/digitale-vaardigheden/21e-eeuwse-vaardigheden/>.
- Koopman, E.M.E. & F. Hakemulder (2015). "Effects of literature on empathy and self-reflection: A theoretical-empirical framework". In: *Journal of Literary Theory*, 9 (1), p. 79-111.

5. Literatuuronderwijs

- Van Lenteren, Pj. (2016). “Een boek is een geneesmiddel van niks”. In: *Lezen*, 11 (1), p. 28-29.
- Van Peer, W. (1995). “Literature, Imagination, and Human Rights”. In: *Philosophy and Literature*, 19, p. 276-291.